

בהתפרקות מערכים ובדחייתם של כוחות חברתיים חלוציים מקנאי שחרור ועצמאות, הווי אומר, בפניית-עורף לערכי ה"הגנה". היה זה סימן ראשון למהלך החדש במדינה וממנו נתבשרה חזות חמורה לבאות.

היו ימים, ורבים לא הבינו לכוחו, לצפונותיו של הפלמ"ח, עד שהוכח ערכו כמציל במלחמת השחרור, ואכן, נתכנו לו תפקידים אף לאחר הקרבות, ולמעשה-היצירה של בנין צבא-הגנה עברי דרושים, גם דרושים, חסנו של הפלמ"ח וערכיו החברתיים, מפקדיו, מסורתו ותורתו הצבאית. המחנה שנחלץ למערכות השחרור אמר להתמכר לשירות העצמאות הצעירה, בכוח אותן הסגולות והערכים שהצילו את העם והביאוהו אל חירותו. אולם פירוק הפלמ"ח — לא את הגוף בא לחסל אלא ביקש לסתום את הגולל על הרוח. בטחון-המדינה נחבל והנוער החלוצי הודח מן האחריות לבנין צבא-המדינה, ומעתה נמסרה זו למנגנונות. נפער חלל ריק. אנשי הפלמ"ח נתפרדו ונתפורו — רק מעטים מהם עודם ממשיכים בצבא; ה"הכשרות" יצאו לשליחותן בהתיישבות; אנשי-היישובים שבו אל משקיהם; רבים התאחזו בעבודה יוצרת, בעיר ובכפר; אף יש כמה שאבדו דרך. נעקרו משורש, יצאו מהתלם החלוצי אל פרנסות "קלות". אולם כולם מתגעגעים אל פלמ"ח. געגועים אלה, שאינם שוככים, עם חלוף השנים, אינם מסתברים בהתרפקות על רומנטיקת-נעורים, ויש להבינם כאי-השלמה עם החלל הריק וההידרדרות במדרון הזמן וכציפיה לאות לשוב ולהעפיל במעלה.

את תפקידו במאבק ובשחרור, מילא הפלמ"ח עד הקצה. אולם יעודו לא נתמלא עד היום. שחרור העם לא שלם עם הקמת המדינה. קיומנו ועצמאותנו עדיין נתונים בכף-הקלע.

לרבים לא היה הפירוק אלא מהלומה סתומת-פשר, אך לרבים אחרים — מקור של תודעה בהווית העם והזמן. הוויית התקדשותו של הנוער לערכי התקומה — עודנה יעוד חי המהדהד בלב רבים. כצורה-גורל. היקוד הפלמחי לא כבה, גם דעוך לא ידעך. הפלמחאי המתגעגע אל תמולו הפלמחי — שואף אל המחר, וגם מצוא ימצאנו — בשינוי-צורה אך ברציפות התוכן.

חיים של חירוף-נפש

משורות הפלמ"ח נשקף אלינו העם על שפעת גווניו, עדותיו ושכבותיו. כאן נפגשו יחדיו נער ונערה, נער לומד ועובד, בניהם של מיוחסים בעלי-עמדה ושל שכירי-יום ופשוטי-עם, צעירים בעלי כשרונות מזהירים שכבר הספיקו לעשות ראשית דרכם בשלבי המחקר, ונערים שלא שפר חלקם אף כדי לימוד ראשוני; תלמידי-מכללה, עם נערים שבאו מקצווי-הכרך ובחטיבה למדו לראשונה הלכות-נקיין והיו יוצאים בסך אל המקלחת, בפיקוח מפקדם; ילדי הקומונה העברית ועמם בניהם של אנשי ממון וניצול; בני אישיה ודבריה של תנועת-הפועלים ובניהם של קברניטי הבורגנות; נערים שבאו ואתם ברכת ההורים ונערים שהתמרדו על הוריהם; ילידי ארץ-ישראל ונוער אשר זה מקרוב יצא את הגולה ממחנות-העקורים. המחלקה היתה עשויה, בדרך כלל, "עור אחד" אך בפלוגה חיו והתאמנו בצוותא נציגיהן של כל ההתלכדויות שנתהוו בעם היהודי עקב פיזוריו, פילוגי לשונות ומעמדות ככל שכולל העם היהודי כיום, למן ילידי-פקיעין המעטים שלא יצאו לגולה ועד למעפיל שחתר ארצה וגורש הימנה, נכלא בקפריסין וחזר ופרץ. ולא היתה זו פגישת-אקראי אלא הליכה בדרך אחת, בעול המשימה האחת, תוך אחווה ושוויון. צוותא זו שנתלכדה בפלמ"ח לא היתה כפוייה בגזרת-חוקים או עקב כורח חומרי, אלא — התחברות חפשית. התנדבות מרצון, אל מרכז שנמשכו אליו מעברים שונים ומנוגדים —

מקשה של עליות בהגמוניה רוחנית של הנוער שצמח בארץ; נוף-אנושי במתכונת נוף המולדת. די היה להציץ בקלסתר הפנים הקיבוצי המנומר של הפלמ"ח, כדי לראות עין בעין את העם העברי הצעיר, בתהליך של היתוך והתאחדות לחברות של גורל וקרב. כלום היו אנשי הפלמ"ח כולם גיבורים, גבוהי-קומה, חסוני-גוף, קלי-מרוץ ומפליאים-לעשות בדברים של גבורה? ודאי לא. הפלמחאים היו נערים ובחורים שרבים כמותם בישראל, אלא שמתוך חיי החטיבה, חינוכה ומבחניה, עלו, נתחסנו ונתייחדו למעשים של העזה. הפלמ"ח היה בית-חינוך לאומץ-לב וגבורה.

אנשי הפלמ"ח, רובם צעירים היו. נער בן י"ז כבר זכאי היה להתקבל לחטיבה, ומתוך שלא היו בודקים בתעודותיו והיו מאמינים לנער על דברתו, — נמצאו נערים ונערות אשר שעתם אצה להם והיו מתגייסים לחטיבה עוד בטרם מלאו להם י"ז שנים. עם הפלמ"ח נמנו גם קצת חברים קשישים שהתנדבו בכוונה תחילה לחטיבה זו וגם דבקו בה. הללו, אף שצעירים היו בנפשם, יש שהיו מודים בפה מלא על הקושי שנתקשו, עד כדי קנאה, ללכת צעד בצעד עם הצעירים השובבים וקלי-הרגל.

הנעורים הם לא בלבד גיל של חוסן וגמישות גופנית אלא גם שנות התעוררות רעיונית. בגיל זה רבה שליטתה של האידיאה על חיי האדם; הצעיר עודנו פתוח להתעוררות מוסרית, משוחרר מטרדות ודאגות משפחתיות, והריהו נוח לטיפוח סגולות אשר ניחן בהן. עדיין ניתן להדביר את נטיותיו האנוכיות של האדם, וזה עודנו ער לשפוט את עצמו ואת זולתו, במשפט של חזון. גופו של אדם עודנו גמיש, מסוגל להתאזרות ולהתגברות על חולשותיו. אישיותו של נער עדיין ניתנת היא לפיתוח, בגוף ובסגולות הרוח והאופי, על-ידי חינוך ואימונים, עדי היות תכונות החלוץ-הלוחם טבע-שני באדם.

הנעורים היוו את מצעו הכללי של הפלמ"ח, ואולם במצע-גילי לא סגי. נעורים אפשר גם לבזבו ואת תור הגמישות והרכות אפשר לאבד על-ידי חינוך מעוות ואילוף קלוקל, בדפוס המשמעת האטומה-הכפויה, השוקדת ליצור דמות חיילית מלומדה, שאינה מפתחת את אישיותו של הצעיר אלא מרגילה אותו לראות את הדברים בעיניו וברצונו של מפקדו התקיף. אין זה חזיון נדיר ביותר לפגוש יחידת-חיילים, כולם צעירים, ולהיווכח כי די היה בחדשים מועטים של סד צבאי כדי לקפח בהם את סגולות האדם והלוחם.

הידיעה להתהלך עם אנשים צעירים ולגלות בהם גנזי-יכולת הנה סגולת מחנכים וסגולת חברים נאורים. היתה זו סגולתו של הפלמ"ח להעלות את הנערים, שבאו אל מחנהו ואל דגלו, לחסן אותם מפני הפחד ולעוררם לאומץ, לחשל את אופיים ולטפח בהם רגשי אחריות והתלהבות, גם לשמור על נעוריהם לבל יאוכלו באש זרה — ודבר זה אין משיגים בגערות ובעונשים אלא בדרך חינוך ואימון וטביעת הרגלים הנטמעים בצעיר עד היותם חלק מעצמותו. נקל לבזבו את הנעורים ואת כוחותיהם הכמוסים מבלי לתת אפיק נכון ותכליתי למשובה ולקלות-הדעת שאינה יודעת את דאגת המחר. הפלמ"ח פילס לפני נטיות-הנעורים וערגון-הנעורים אפיק נכון ונתן להם פורקן בשירות העם. במחנות הפלמ"ח ניטעה ההכרה כי מלחמת הקיום של העם היהודי מצווה על הנוער אורח-חיים של חירוף-נפש, גבורת חלוצים ומגינים.

הפלמ"ח הוכיח כי אפשר להעלות את הנוער העברי אל פסגות נישאות של גבורה וכי כל נער מסוגל להתאזר ולהגיע עדיהן. כאן טופחו בשקידה הרקע הנפשי והרצוני של גבורת היחיד וגבורת היחידה. סגולת הגבורה הנה, ביסודה, סגולת-רצון, ואין אדם מעפיל אליה אלא אם מסוגל הוא להזדהות עם המטרה, אשר למענה הוא נותן את חייו, ומדביר את הפחד הטבעי, המקנן בלב כל בךתמותה.

דורות הרבה יהיו אנשים מישראל נפעמים ומשתאים לגילויי הגבורה האישית

בפלמ"ח, ולא מקרה הוא שנתגלו בו — לא כמתת-שמים ולא בחסדי-נסים, אלא עקב טיפוחן ופיתוחן של סגולות הלחימה בנוער העברי.

החינוך והאימונים בפלמ"ח יצרו אוירה שהזינה את ההכרה כי איש-החטיבה חייב להיות גיבור ויש לאל ידו להיות גיבור; כי הגבורה אינה נחלת מעטים, מורמים-מעם ואינה נשגבת, או נבצרת מכוחו של הנער העברי. הכל ראויים לה, מסוגלים לה וחייבים בה, כי לא בת-שמים היא אלא רוח היא באדם ושומה היא על הפלמ"ח שיסגלנה ויעשנה הכונה מתכונותיו.

אולם, אין הלוחם נעשה גיבור על-ידי שמטיפים לו להיות גיבור, גם לא על-ידי שמקלסים ומפארים את הגבורה, אלא על-ידי שמשכילים לעורר אותה בנפשו, ומכשירים אותו לקראתה. לפיכך סיגל לו הפלמ"ח את הדינאמיות, היוזמה, ההעזה, ההתקפה ועשאו הכונות-אופי לחבריו וכללי-אב בתורת לחימתו.

הפלמ"ח שקד להורות לחניכיו-חייליו כי הכללים הללו יפים הם, לא מטעמים אסטטיים בלבד, בחינת הצטעצעות יאה, אלא הכרחיים לשם פתרון בעיות ההתגוננות והקרב, הלכה למעשה. בבתי-הספר לטוראים ולמפקדים, בתמרונים, במסעות ובתרגילי-הקרב, בשעת הצבת הנתונים לתמרונים ולמבצעים של היחידה ובשעת ציון הפתרונות הנכונים לבעיות הקרביות, נתחנכו הטוראי והמפקד לחפש את הפתרון במרץ, בהעזה ובתחבולה, אפילו אלה מחייבים התאמצות גופנית קיצונית וגבורה בלתי-רגילה, אשר סיכוייה עמה על שום היותה נועזה ובלתי-רגילה.

בכך נערכה הכנתם הנפשית של האנשים, ולקראת מגמה זו הודרכה יזמת המפקדים הצעירים. הנה כן נוצרה אוירה, שעם היותה תולדה של מגמות האימונים ומעשי האימונים, היא עצמה, היתה לגורם, באשר האוירה המשתררת ביחידה נעשית לכוח מניע, המשפיע — אם לטובה ואם לרעה. במחנות הפלמ"ח נשתררה איפוא אוירה שעוררה את הבחורים והבחורות ועודדה בהם אותן תכונות, מושגים והרגלים שהעלו את האיש הצעיר להיות גורם במערכות המתחוללות.

חטיבות שונות של צבא-ההגנה-לישראל נתברכו בגילויים נפלאים של גבורה, — חטיבה חטיבה ומעשי-גבורה שלה. אולם שום חטיבה לא נתברכה בריבוי כזה ובגיוון כזה של מעשים שההעזה היתה בהם לתכונה הקיבוצית ואשר הפלמ"ח כולו נתקדש לה מייסודו. הפלמ"ח נועד מראשיתו למשימות קרב בלתי-רגילות, שהגבורה היתה תנאי ראשון לביצוען. במבצעים המיוחדים שנתכנו לפלמ"ח היתה ההעזה לא בלבד גילוי המופיע בשעת הקרב כי אם נתון מוקדם המשמש תנאי לתיכונן וביצוען של המשימות אשר להן נועדה החטיבה. וכיוון שהפלמ"ח אומן מלכתחילה למילוי משימות נועזות וקשות-ביצוע, באמצעות כוחות מועטים, — הרי שתכונתו זו העלתה אסכולה קרבית מיוחדת — האסכולה הפלמחית. אחד המפקדים הצעירים והמעולים של הפלמ"ח העיר פעם, כי הפלמ"ח הרחיב את המושגים המקובלים בדבר יכולתו של הלוחם. ואכן, על-כך אפשר אף להוסיף כי הפלמ"ח הרחיב את המושגים המקובלים בדבר תחומי יכולתה של היחידה בקרב.

יחידות קומנדו של צבאות סדירים — כוחות בעלי מסורת צבאית מפותחת — ספק אם היו ממלאים בהצלחה מבצעים כאותם שמילא הפלמ"ח. את פשר הדבר אין לחפש במלכות הנסים ויש לו פתרון על דרך ההגיון. יחידות קומנדו, כרגיל, אינן יודעות מחסור בכל הנוגע לציוד הקרבי, ואינן לוקות בחוסר כלי-נשק וכלי-רכב, לא מבחינת הכמות ולא מבחינת הגיוון והאיכות, כל-שכן שלוחמיהן אינם חסרים את הציוד האישי הדרוש. ועוד זאת, יחידות אלו אינן מורכבות בדרך כלל מחיילים כה צעירים ובעלי-הכרה

שתעודתם הצבאית מזדהה כדאיך עם שליחותם התנועתית. הנה כן, נמצאו הללו מגבשים את היחידה ומעלים אותה מצירוף מקרי וארעי לכלל חברותא מלוכדת. הוסף על אלה כי בתורת כלל לא נתכנו ליחידות קומנדו משימות הכרוכות בסייגים מוסריים ומדיניים כה קשים, כאותם שנגזרו על מבצעי הפלמ"ח. כנגד זאת ביחידות קומנדו, שורה בדרך כלל אוירה של ניהיליזם חברתי ומוסרי, התפרקות והפקרת חיים, שהיו זרים לאקלימו החברתי והחינוכי של הפלמ"ח ולא מהם ניוונה ההעזה. תחת ההתפרקות הניהיליסטית, באו החלוציות והתודעה החלוצית, תחת הרפתקנות — השליחות והשירות לכלל. הפלמ"ח גילה בעליל את כשרו המעולה של הנוער, והשכיל לצרף ולמזג את סגולות האינטליגנציה שלו אל סגולותיו הגופניות ולעצב באלה טיפוס של לוחם מעולה ונבחר.

קמעה קמעה, צמחה המסורת הפלמחאית בה נצטרפו יחדו מניעים חינוכיים ורוח קסם מרוממת המתבקשים כה לנוער פמה מעשים. אנשי החטיבה נתחנכו על העזות של כ"ג יורדי הסירה, שכמעט כל אחד מהם נתברך במעשי גבורה עוד בטרם נתלקטו יחד במשימתם האחרונה, על גבורת הבחורים ששחו והצמידו מוקשי "עלוקה" אל דפנות ספינות הצי הבריטי, על גבורתה של הנה סנש, עוזם של מחבלי הרדאר ומשחררי המעפילים. כל אלה היו לגביהם מופתי חיים, שחברי הפלמ"ח ראו עצמם מקודשים להם, חייבים להתכשר לקראתם ולהיות ראויים להם.

עצמאות בטרם מדינה

הפלמ"ח לא התיימר לסגל לעצמו אידיאולוגיה חברתית-מדינית עצמאית ומתחרה, כדרך שמנסה לעשות מי שמרומם את הצבאיות לערך עליון ולפולחן מקודש, כדי לעקור את הלוחם מתנועה ציבורית חפשית ולכלוא את דעתו ההפשית בצבת של-כפיה. מעולם לא ניצל הפלמ"ח את סמכותו רבת ההשפעה, כדי להטיל איסורים כל שהם על חירותם הרוחנית והרעיונית של חבריו.

ואף על-פי-כן היו לו לפלמ"ח תורה והלכות חיים, — לא מעשה-מרכבה של עיקרים מנוסחים שמשננים אותם במשמעת חיילית מלומדה, אלא אבחנות והארות משותפות, מושגים ותגובות נפשיות משותפות, תכונות אנושיות והלכי-רוח שצמחו בדרך חייה של חטיבת הלוצים ולוחמים, ואלה היו להם לחישוקים מלכדים ולמושגים מדריכים. חברי הפלמ"ח היו חסידים של אידיאולוגיות מדיניות שונות, ועם זאת, היו קנאים לתורת הפלמ"ח — הלא היא תורת הציונות החלוצית, — פשוטה, סלעית ואכזרית. דברותיו של הפלמ"ח לא היו משנה-מדינית כוללת ומוצהרת, ועם זאת תמצית של תבונה מדינית המושתתת על עיקרים איתנים, על מושגי-אב, כגון: אדמה, מולדת וחופש. את ממשותם חש אדם מתחת לרגליו ונושם במלוא ריאותיו.

ואכן, קרקע זה שמתוכו עלתה תודעת הפלמ"ח, אויר זה, שאותו נשמו האנשים, למדום באורח בלתי-אמצעי בחושיהם וברמ"ח אבריהם, כי היישוב העברי והמפעל הציוני נתונים בסכנה ובכבלים, כי בקרב העם השכן יש כוחות עוינים המשחרים לכלות את היישוב, כי השלטון הזר הוא אכזרי ובעל-ברית לשליטי ערב בשיעבודה של הארץ וחיסולה של הציונות, בברית-טבעית זו, שואבים שליטי בריטניה ושליטי ערב השראה אלה מאלה, מחזקים אלה את אלה ומהווים יחדיו סכנה כפולה, חזית אחת במטרתה: להכרית את קיומו של היישוב העברי. מול סכנות אלו שומה היה על בני-היישוב להיות לא רק צודקים, אלא גם חזקים ונשענים על כוחם העצמי. לשם כך עליהם להתאחו בארץ.